

VRIENDENBRIEF

redactieadres:
Pompstraat 17
5481 BL Schijndel

jaargang 2
juni 2003

VOORZITTER VAN DE VRIENDEN AAN HET WOORD

Hoed af voor onze vrijwilligers

De 'Dikke Van Dale' geeft een excellente omschrijving van het woord 'vrijwilliger(ster).....': belangeloos uit vrije beweging en ongedwongen iets doen! En dat is precies de exacte karakterisering die past bij de groep van zo'n 30 tot 35 dames en heren die de beheerder – Hans Oomen – in staat stelt zijn functie optimaal uit te oefenen.

Denkt u eens aan al die activiteiten die zichtbaar en onzichtbaar in de Pompstraat nr. 17 plaatsvinden en u zult het met mij eens zijn dat zonder deze enthousiaste groep het museum al lang zijn deuren had kunnen sluiten.

Niet alleen wordt de gehele collectie uit de nalatenschap van Jan Heesters geregistreerd maar met even veel gemak wordt de fraaie beeldentuin onnavolgbaar onderhouden en worden klussen geklaard door een aantal heren die er 'echt wat van kunnen'. De voorbereidingen voor de steeds wisselende exposities in

het museum en in de beeldentuin zijn tijdrovend en het is hartverwarmend te zien met hoeveel liefde en inzet deze exposities worden gereedgemaakt.

En het resultaat.....? Iedere keer slaagt het team erin om een voor het publiek interessante expositie te realiseren met als logisch gevolg dat het aantal bezoekers groeit en groeit. Deze bezoekers worden vriendelijk ontvangen door daarvoor opgeleide dames die daarnaast binnenlopende toeristen terzakekundig te woord staan en zo duidelijk mogelijk wegwijs maken in onze fraaie gemeente. Bij elkaar vervullen de vrijwilligers 2 à 3 mensjaren!

Hans Oomen, je mag trots zijn op je team; wij als bestuur van de stichting Vrienden van het museum Jan Heestershuis nemen onze hoed af voor alles wat door jullie wordt gepresteerd.

Ron Stroomer

VRIENDEN VAN HEESTERS AAN HET WOORD

Vraaggesprek met Jan en Maria Mettler

Tijdens de opening van de tentoonstelling 'Heesters terug op het nest', zondag 9 Maart j.l., gaf ook het echtpaar Jan en Maria Mettler acte de présence. Uit hun Heesters-collectie hadden zij een vijftal werken ingebracht. Na bezichtiging van de expositie vertelden ze me over hun interessante ervaringen met Jan en Maria (ja inderdaad) Heesters.

Eerste contact: de verwarming

In eerste instantie was Jan Mettler in de jaren zeventig enkel voor de reparatie en het onderhoud van de verwarming naar huize Heesters gekomen. Maria Heesters had het contact gelegd: op de fiets was ze bij de Mettlers gearriveerd met de vraag of Jan dat karwei zou willen opknappen. Maria Mettler vertelt hoe ze geschrokken was van de armetierige uitdossing van haar naamgenote. Inderdaad is het Assepoestergedrag van mevrouw Heesters bekend: je kon haar aantreffen als een rijk behangen prinses maar evengoed als een soort

zwerfster. Enfin, Jan zou voortaan een paar keer per jaar voor de verwarming zorgen. Daarbij kon hij Maria Heesters bekeren waar het haar gesleep betrof met water uit de regenton naar de ketel boven. Zij liet zich door hem overtuigen dat kraanwater beter voor de verwarming was.

Vriendschap

De twee Jannen konden steeds beter met elkaar overweg zodat Jan Mettler soms ook 's avonds in het Heestershuis te vinden was. Het was altijd heel gezellig, vertelt Jan, en als de wijnfles leeg was kwam Maria nog met jenever aanzetten. Dan werd het wel eens zo laat, dat Maria de volgende ochtend bij mijn vrouw haar spijt over het nachtbraken kwam betuigen! Heesters hield wel van die avondjes,- als hij eenmaal op zijn praatstoel zat ging hij stevig door. Zo kwamen er allerlei verhalen los, ook uit zijn vrijezellentijd. Dat moet een goede tijd geweest zijn, hij wist van het leven te genieten. Maria

Heesters reageerde dan met de opmerking: 'Ik heb hem getemd!', verhaalt Jan Mettler lachend.

Ook de schilderkunst kwam ter sprake: dan vertelde Jan Heesters over zijn experimenten uit zijn begintijd in de twintiger- en dertiger jaren, toen hij zich door diverse schilders liet beïnvloeden. Zijn tekenpennetjes sneed hij zelf uit een bamboesoort, die hij in eigen tuin kweekte. Heesters bezat een speciaal mesje, waarmee hij in één haal zo'n pen uit de bamboestengel kapte. Dat moest ik ook van hem proberen, maar dat lukte me nooit goed, aldus Jan.

Maria Heesters was altijd druk, kon niet stilzitten, de keukentafel werd steeds schoongeveegd. Ze was echter veel guller dan ze teboekstond volgens de Mettlers. Bovendien was ze heel dienstbaar aan haar schilderende man. Zo zou ze het eens geregeld hebben dat er werk van Jan op een expositie in Parijs kwam te hangen. In haar eentje was ze daarvoor naar Parijs getogen, aldus Jan. Wanneer dat was en waar precies weet hij zich helaas niet meer te herinneren.

Na de dood van Maria in 1980 kwam zoals bekend Dina in huize Heesters wonen en ging ook Maria Mettler vaker naar de Pompstraat. Als Dina een dagje naar haar huis in Veghel wilde gaan werd zij meestal gevraagd om voor Jan, die toen behoeftiger werd, te zorgen. Dat deed ze graag voor hem. Ze zag hoe hij genoot van zijn sigaartje. Heesters was haar daar zeer dankbaar voor, zozeer zelfs dat hij haar nu en dan een 'stukje' uit eigen werk meegaf. Dan wilde hij graag weten welke lijst ze ervoor hadden uitgekozen, want op dat gebied was hij heel kritisch. Jammer genoeg kreeg hij toen meer last met het spreken. Hij moest gaan gebaren, want het werd steeds moeilijker hem goed te verstaan.

Jan en Maria Mettler bewaren heel goede herinneringen aan de contacten met hun naamgenoten. Helaas waren ze juist op vakantie toen Jan Heesters in september 1982 kwam te overlijden maar op zijn begrafenis waren ze aanwezig.

Jan Geerts

TENTOONSTELLING: HEESTERS TERUG OP HET NEST II

Het museum-jaar van de boerderij

De tweede ronde van de actie 'Heesters terug op het nest' staat in het teken van hoofdzakelijk Brabantse boerderijen. De Stichting Vrienden speelt daarmee in op het museumthema: het jaar van de boerderij. Zijn hele leven heeft Heesters de Brabantse hoeven geëst, getekend en geschilderd en daarmee een fraaie bijdrage geleverd aan de historische documentatie van een erfgoed, dat zo langzamerhand voor een groot deel is verdwenen. Een boerderij, karakteristiek voor het Brabantse landschap, mocht of mag dan op de monumentenlijst staan, een garantie voor behoud ervan betekende of betekent dat geenszins. Om financiële, economische of andere redenen werd de hofstede vaak onherkenbaar opgeknapt, gemoderniseerd of botweg afgebroken. In die gevallen ging de oud-Brabantse sfeer, die Heesters zo vaak uitbeelde, verloren. Heel veel hoekjes en plekjes, die hij vastlegde, zijn nu onvindbaar en een prooi geworden van de voortschrijdende industrialisatie en bebouwing.

Landschapskunst

Nu ging het Heesters meestal niet om de boerderijen op zich alswel om de sfeer en bedrijvigheid rondom zo'n hoeve of beter gezegd zo'n verzameling boerderijen en schuren. Slechts in enkele gevallen heeft hij de boerderij als monumentaal pand afgebeeld,- dat was dan nog vaak in opdracht van de eigenaren. Nee, hem ging het om de sfeer van een mooi hoekje. Zo zien we vaak een zich naar de horizon slingerende zandweg waaromheen allerlei keuterboerderijtjes en schuurtjes gegroepeerd staan, zoals bij 'Landweg in Den Dungen' of de ingekleurde tekening 'Boerderijen te Liessel'. De aandachtige kijker droomt zich, het perspectief volgend,

naar de oude sfeer van een verloren tijd. Kenmerkende details versterken dat beeld: een boer met paard en kar, aardappelrooiende of waterputtende vrouwen, spelende kinderen, loslopende hoenders.

Zoals zoveel schilders in de vorige eeuw was ook Heesters uit op wat in het schildersjargon 'mooie gevalletjes', heette. Onder de schilders die in de omgeving van Heeze werkten zei men: je ging op 'gevalletjesjacht'. Toen de Vlaamse schilder Victor de Buck in 1885 de omgeving van Bladel ontdekte liet hij zijn vriend de schilder Jozef Gindra uit Brussel delen in zijn enthousiasme: 'Jozef, nu heb ik iets moois gezien. De boerderijtjes met rieten daken, weggedoken onder zware lindenbomen, de loslopende koeien op de landweggetjes, de boeren en boerinnen die op het land werken...'. Gindra trok daarop ook naar Bladel en bleef er tot zijn dood werken. Eveneens in 1885 schilderde Van Gogh in Nuenen het eenvoudige landleven. Zijn voorkeur ging uit naar de meest simpele hutten, zoals die van zijn aardappeleters.

Verskillende stijlen

Het paste allemaal in de artistieke traditie van de pastorale landschapskunst. Ongeveer halverwege de negentiende eeuw was er een grote overgang in benaderingswijze geweest: de romantische, idealiserende opzet veranderde in een meer realistische weergave, waarbij Courbet en Millet voorttrekkers waren. Nog later zou de schildertechniek een revolutie ondergaan: het fijnschilderwerk maakte plaats voor een veel grovere werkwijze, waarbij het meer aankwam op de sfeer en de lichtval dan op de exacte weergave van de details. We zien dat gebeuren in het Franse impressionisme maar ook in Nederlandse varianten

daarvan zoals de Haagse en de Amsterdamse school. Vertegenwoordigers daarvan kwamen in het begin van de twintigste eeuw naar de Brabantse Kempen, verrukt als ze waren over het ongerepte, pittoreske landschap. Stilistische uitzonderingen vormden Jan Sluyters, die de Brabantse boerderijen luministisch, vol licht en kleur, uitbeeldde, Antoon Kruijsen en ook Mondriaan, die in 1904/1905 in de Meierij verbleef. Deze laatste schilderde de hoeven monumentaler, met grote contrasterende kleurvlakken.

Van Gogh, Cézanne, Pont Aven

In zijn vroegste periode paste Heesters de pasteuze schilderwijze van Vincent van Gogh toe. Op zijn oudste boerderijen is de verf dik aangebracht en is zijn techniek verwant aan misschien wel Nederlands bekendste schilder. Toch heeft hij ook geëxperimenteerd met andere stijlen, zoals die van Cézanne, waarbij kleurvlakjes tegen elkaar worden afgezet en er een bijzondere ritmiek ontstaat. Later is hij meer met grotere, monotone kleurvlakken gaan werken, soms gescheiden door donkere lijnen. Deze laatste stijl met een sterke belijning is ontwikkeld door de schilders van Pont Aven, waarvan Paul Gauguin en Emile Bernard de bekendste vertegenwoordigers zijn. Men spreekt ook wel van de Cloissonné-stijl, waarbij het perspectief gereduceerd is. Heel ver is Heesters daarbij echter nooit gegaan. Op het doek “Schapenscheerders” is die belijning bijvoorbeeld goed te zien. Wellicht is er ook nog enige invloed van het in de jaren twintig en dertig in zwang zijnde Vlaams Expressionisme, dat met zware contouren werkte. Inderdaad heeft Heesters de grote Permeke in de dertiger jaren ontmoet en is hij met hem bevriend geraakt. Die donkere, zware stijl echter lag hem toch eigenlijk helemaal niet in tegenstelling tot zijn Brabantse confraters Marinus Bies en Hendrik Wiegersma, die in die trant de Brabantse boerderijen bleven schilderen.

Lof van Niehaus

Rond 1940 heeft Heesters zijn eigen stijl min of meer gevonden. Het pasteuze en de belijning zijn vrijwel verdwenen. Hij werkt dan met grotere kleurvlakken, enigszins impressionistisch. Een voorbeeld daarvan is ‘Boerderij te Wijbosch’ van rond 1940. Voor een hoekgevelboerderij zit een boerin aardappelen te schillen, het is hoogzomer. Een kind speelt op het erf en in de moestuin op de voorgrond staan blauwgroene koolplanten. Dit schilderij hing op een expositie van de kunstkring Arti et Amicitiae in Amsterdam in 1943. Het verwierf daarbij lof van o.a. de bekende schilder en criticus Kaspar Niehaus. (Leuk detail: de afgebeelde

boerderij staat nu onder monumentenzorg en wordt al jaren bewoond door..... onze voorzitter Ron Stroomer, die de oude hofstede in authentieke stijl heeft laten restaureren. Op de tentoonstelling hangen meerdere schilderijen van deze boerderij.) Vaak weet Heesters met zijn doeken een vredige sfeer, een soort mystieke rust op te roepen; zo is bijvoorbeeld ‘Boerenerf met witte gevel en witte waterput’ te interpreteren. De lichte en schaduwwerking, de tere tekening en kleuren leveren een verstilde sfeer op van oud-Brabantse zondagsrust, die enkel wordt verstoord door een krielhaantje dat over het erf rent. Overigens knap hoe hij met een paar verfstreken dat kleurige haantje neerzet.

Vele karakteristieke, sfeervolle plekjes wist Heesters ook gevoelig uit te beelden in zijn zwart-wittekeningen waarbij een eenvoudig, meestal rood kleuraccent voor een verrassend effect zorgt. Die tekeningen blijven boeien, getuige ook de succesvolle verkoop van de kaarten met deze boerderij-tekeningen, een serie die de stichting Vrienden uitgeeft.

Oog voor het schilderachtige

De werkwijze van Heesters is bekend: op locatie maakte hij (vaak op zaterdag) een tekening op doek van het schilderachtige ‘geval’ om deze de volgende dag in zijn atelier uit te werken tot een schilderij. Uit diverse bronnen is gebleken dat zijn boerderijen in zijn tijd al gretig aftrek vonden.

Dat een Brabantse boer overigens met andere ogen naar een boerderij keek dan Heesters en andere schilders mag blijken uit navolgende anecdote, mij mondeling overgeleverd.

Het was vlak na de Tweede Wereldoorlog toen Jan Heesters op een dag zat te tekenen voor een armzalig boerderijtje in Eerde. Het betrof een noodwoning, tijdelijk opgetrokken ter vervanging van de grote, prachtige boerderij die tijdens de oorlogsweken in september 1944 in vlammen was opgegaan. De Britse en Amerikaanse militairen hadden er hun hoofdkwartier gevestigd ter verdediging van de zgn. Corridor. Terwijl Heesters nu de noodwoning zat te tekenen kwam de boer langs. Hij kon het niet laten om op te merken dat schilders geen oog hadden voor mooie boerderijen, want toen hij nog in het bezit was van de voormalige, grote hoeve had hij nooit een schilder gezien! Schilders hadden inderdaad een andere, niet-monumentaal gerichte optiek op de boerderij. Juist omdat hij selectief te werk ging kunnen wij ons erover verheugen dat Heesters zoveel moois uit Schijndel en omgeving voor latere generaties heeft vereeuwigd.

Jan Geerts

W E T E N S W A A R D I G H E D E N

- In de vorige Vriendenbrief waren de openingstijden van het museum wegens plaatsgebrek niet vermeld, daarom in deze brief eenmaal extra: het museum is geopend dinsdag tot en met zondag van 13:00 – 17:00 uur.
- Sinds 1 april begint het weekend van onze voorzitter maandagochtend om 9.00 uur.

- Bij het inzamelen van werken bij particulieren in het kader van de tentoonstelling Boerderijen heeft het museum een Heesters geschonken gekregen met als titel 'Het nest', een vroeg, belangrijk werk van Heesters.
- De Vrienden hebben de serie kaarten 'Boerderijen van Jan Heesters' laten herdrukken. Het is nationaal het jaar van de boerderij; dus zeg het met een boerderij!
- De Vrienden hebben een heruitgave van het boek: Jan Heesters, schilder te Schijndel (1978) gerealiseerd. Het boek, in een geheel nieuw jasje met een tiental reproducties, is bij het museum te verkrijgen voor € 12,50.

UIT HET EIGEN BEZIT VAN HET MUSEUM

Sèvres porselein

Zolang de mens er is, eet hij. Maar pas vanaf de 16e eeuw wordt in Europa keramiek gebruikt om van te eten, daarvoor was dat alleen hout en tin. Mensen waren voor hun maaltijden afhankelijk van producten uit hun directe omgeving. Vlees dat niet lang houdbaar is werd meestal ingezouten. Op tafel lag meestal een houten plank waarop het eten werd opgediend en waarop ook werd gesneden. Er zat dan een kleine holte in de plank voor het zout. Zout was van oudsher zeer waardevol. Als conserveermiddel voor vlees, was zout een belangrijk betaalmiddel. Het woord salaris is afgeleid van het Latijnse woord sal (zout), het salaris van de soldaten van het Romeinse Rijk bestond voor een deel uit zout.

Het porselein uit China was wel bekend maar het was een geheim hoe het gemaakt werd. Pottenbakkers in heel Europa probeerden om het geheim van porselein te ontdekken. Hoewel het in China al eeuwen in gebruik was, lukte het in Europa niet om voorwerpen die even dun en hittebestendig waren als porselein te maken. Ook lukte het niet de glans van de decoratie te evenaren. De koning van Saksen, die altijd geldgebrek had, had een alchemist in dienst die van metaal zuiver goud moest zien te maken. Toen bleek dat dit een t^e zware opgave was, kreeg hij de opdracht om een pasta te maken met als einddoel hier porselein van te bakken. In zijn

laboratorium in het kasteel in Meissen lukte het Böttger uiteindelijk, uit een combinatie van kaolien en veldspaat, porselein te maken.... In de 18^e eeuw werd het mode dat gasten zelf konden opscheppen. Dit betekende wel dat er heel uitgebreide serviezen nodig waren, met veel schalen, borden, juskommen en nog veel meer. Vooral aan het hof werden grote serviezen aangeschaft. Serviezen waren handige diplomatieke geschenken, goed voor de reputatie van de fabriek waar ze gemaakt werden en goed voor het land. Nog steeds zijn over de hele wereld collecties te vinden. Porseleinfabrieken in Europa waren soms zelfs van koninklijke protectie afhankelijk. Een voorbeeld hiervan is Sèvres (onder Parijs) waar de koning zelf deel nam in de onderneming en zo de fabriek redde uit financiële moeilijkheden. Lodewijk XV en Lodewijk XVI organiseerden jaarlijks zelfs verkopen van porselein uit Sèvres in hun eigen paleizen. Van de genodigden werd dan verwacht dat ze een aantal aankopen deden. Nu zal bij die genodigden Jan Heesters niet geweest zijn maar het prachtige servies uitgestald in de grote kabinetkast is wel echt Sèvres porselein en komt uit het bezit van Jan Heesters. Dit 19e-eeuwse porselein is eenvoudig wit met blauwe en gouden decoratie Overigens is de Sèvres porselein-fabriek nog steeds in gebruik.

AnneMarie Cornelissen

A G E N D A

Museum Jan Heestershuis 073 - 54 92276

Pompstraat 17, 54 81 BL Schijndel

openingstijden :

dinsdag t/m zondag 13.00 uur - 17.00 uur.

- 27 juni opening van de binnen-expositie met werken van Jan Heesters Terug op het nest II: Boerderijen in Brabant en de Belgische Kempen. Deze expositie sluit aan op het 'Nationale Museumjaar van de boerderijen' met bruiklenen van particulieren.
- Aansluitend in de beeldentuin expositie in het kader van Tempus Arti met beelden van Belgische kunstenaars: 'De wakers van de rozenkrans', georganiseerd in samenwerking met de KEG.

- Op monumentendag in september a.s. is er een expositie over de familie van Eerd (de schoonfamilie van Jan Heesters) in de voormalige boerderij van Dina in Veghel.

Met dank aan onze sponsors:

- **Architectenbureau van der Reep & Woudstra B.V.**
- **Faréco, Schijndel**
- **Foto Keetels, Schijndel**
- **Rabobank Schijndel**
- **Restauratie-atelier Jos Van Extel**
- **Rijkers Bouwbedrijf B.V.**
- **Studio Skoop Reclame- & Ontwerpburo, Gemonde**
- **Schijndels Weekblad**